

سال‌نمای امنیت ملی
جمهوری اسلامی ایران
تحولات راهبردی ۱۳۹۲
چشم‌انداز ۱۳۹۳

زیر نظر شورای نویسندگان

هدفمندسازی یارانه‌ها

مقدمه

قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، به عنوان یکی از هفت حوزه مرتبط با طرح تحول اقتصادی، در ۱۵ دی ۱۳۸۸ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در ۲۳ دی به تأیید شورای نگهبان رسید. فاز نخست این قانون در ۲۷ آذر ۱۳۸۹، با اعلام رسمی رئیس جمهوری اسلامی ایران آغاز شد. پس از گذشت یک سال از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، زمره‌های ورود این قانون به فاز دوم مطرح شد و در نهایت، در اردیبهشت ۱۳۹۱، مجلس شورای اسلامی در آمد ۶۶ هزار میلیاردی را به عنوان درآمد حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در این سال در نظر گرفت. با وجود این اعلام رسمی، اقدامی از سوی دولت مبنی بر شروع فاز دوم انجام نگرفت. پس از جلسه کمیسیون تلفیق مجلس، خبر از اجرای فاز دوم در اول یا نیمه خرداد ۱۳۹۱ به گوش رسید تا اینکه با وجود تصویب اجرای فاز دوم در مجلس شورای اسلامی، سخن برخی دولتمردان مبنی بر آنکه دولت هیچ‌گونه برنامه قطعی برای اجرای فاز دوم ندارد، شایعات را فرونشاند. در نهایت، بر اساس مصوبه مجلس شورای اسلامی، اجرای فاز دوم قانون هدفمند کردن یارانه‌ها با توجه به شرایط اقتصادی کشور، در سال ۱۳۹۱ ممنوع اعلام شد، اگرچه دولت دهم اجرای فاز دوم قانون هدفمند کردن یارانه‌ها را برای اقتصاد کشور ضروری می‌دانست.

با آغاز به کار دولت یازدهم، موضوع اجرای فاز دوم قانون هدفمند کردن یارانه‌ها دوباره تکرار شد. با وجود این، در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ که از سوی دولت در ۱۷ آذر تقدیم مجلس شد، موضع دولت در مورد اجرای فاز دوم طرح هدفمند کردن یارانه‌ها اعلام نشده بود و با تأکید دولت یازدهم بر ضرورت بازنگری اساسی در اجرای این برنامه، تعیین تکلیف موضوع اجرای

اجرای فاز نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها آثار مثبتی مانند کاهش ضریب جینی و بهبود رفاه طبقات پایین درآمدی داشته است

مرحله دوم هدفمند کردن یارانه‌ها به آینده نزدیک موکول شد. در نهایت، روز ۶ بهمن، تبصره مربوط به هدفمند کردن یارانه‌ها در سال ۱۳۹۳ از سوی مجلس اعلام وصول شد. سرانجام، بر اساس تصمیم مجلس شورای اسلامی در ۱۳۹۲/۱۱/۲۸، تبصره ۲۱ لایحه بودجه پیشنهادی با اعمال برخی اصلاحات به تصویب رسید. بر اساس این مصوبه، اجرای فاز دوم قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به اول فروردین ۱۳۹۳ موکول شد. مطابق این مصوبه، حداکثر درآمد دولت از محل اصلاح قیمت کالاهای مشمول قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، ۴۸ هزار میلیارد تومان خواهد بود که کمتر از رقم ۶۳ هزار میلیارد تومان پیشنهادی دولت است.

قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، با اهداف متعدد اقتصادی از جمله افزایش کارایی انرژی، کاهش قاچاق، کمک به رفع کسری بودجه، کمک به حل مشکلات حوزه سلامت، کمک به تأمین مسکن، کمک به اشتغال و مانند آن تعریف شده است. بر اساس این قانون، دولت موظف شد قیمت حامل‌های انرژی را معادل ۹۰ درصد قیمت فوب خلیج فارس تعیین کند و به جای پرداخت یارانه به مصرف حامل‌های انرژی، از عرضه آنها به قیمت‌های جدید، تحصیل درآمد کند. بر اساس قانون مصوب، دولت باید حداکثر ۵۰ درصد از درآمد حاصل از اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها را به صورت خدمات بیمه‌ای، یارانه نقدی و غیرنقدی به خانوارهای نیازمند و حداقل ۳۰ درصد از درآمد حاصل را به صورت یارانه یا کمک‌های بلاعوض به بخش صنعت و تولید کشور اختصاص دهد تا از افزایش هزینه‌های تولید و بروز تورم جلوگیری شود و ۲۰ درصد باقی‌مانده را برای جبران آثار این قانون بر اعتبارات هزینه‌ای دولت هزینه کند. در عین حال، سیاستی که دولت از انتهای آذر ۱۳۸۹ در کشور اجرا کرد، بسیار متفاوت از قانون مصوب بود، زیرا در اجرای این قانون به حداکثرها و حداقل‌های تعیین‌شده توجهی نشد، سهم بخش تولید نادیده گرفته شد و هیچ پرداختی به آن صورت نگرفت و بیش از درآمد حاصل از اجرای این قانون به صورت یارانه نقدی به خانوارها پرداخت شد. علاوه بر این، دولت تنها بر افزایش قیمت‌ها و پرداخت نقدی تمرکز کرد و سیاست‌های تکمیلی برای تغییر رفتار جامعه را مورد توجه قرار نداد. از این رو، نتایج حاصل از اجرای مرحله اول قانون، دستاوردهای متفاوتی از آثار پیش‌بینی‌شده به دنبال داشت.

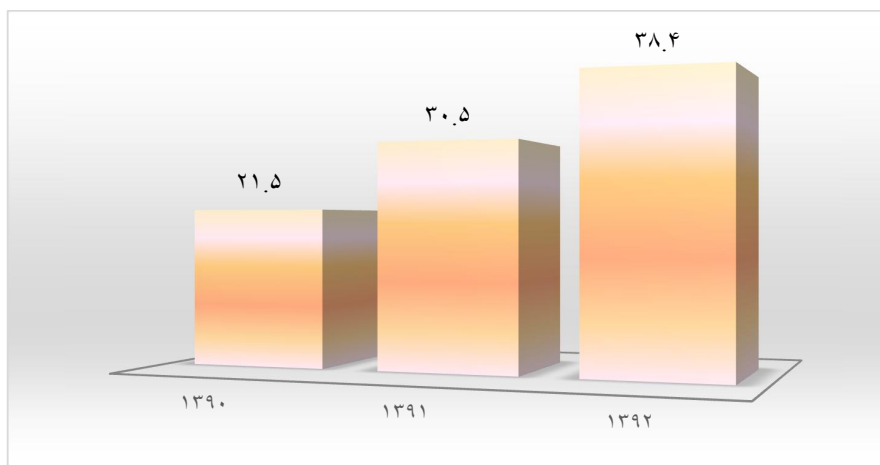
آثار اجرای فاز نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

بعد از گذشت بیش از سه سال از اجرای فاز نخست قانون، ارزیابی رسمی و جامع از آثار اجرایی آن منتشر نشده است، اما مشاهدات واقعی و بررسی وضعیت برخی متغیرهای اقتصادی می‌تواند آثار اجرای فاز نخست قانون را نشان دهد. اجرای فاز نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها آثار مثبتی مانند کاهش ضریب جینی و بهبود رفاه طبقات پایین درآمدی داشته است. به دنبال اجرای فاز نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، ضریب جینی از ۰/۳۸۱۳ در سال ۱۳۸۹ به ۰/۳۷۴۰ در

سال ۱۳۹۰ کاهش یافت. البته، باید توجه داشت که کاهش ضریب جینی به معنای افزایش رفاه خانوارهای کم‌درآمد نیست و تنها نشان می‌دهد درآمد حاصل بین دهک‌های درآمدی برابرتر توزیع شده است، حال آنکه امکان دارد درآمد همه دهک‌ها کاهش یافته باشد.

در سوی مقابل، اجرای فاز نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها آثار منفی نیز به دنبال داشته است. در ماه‌های آغاز اجرای فاز نخست، کنترل و نظارت شدید قیمت‌ها توسط دولت، موجب شد آثار شوک اجرای فاز نخست تا حدودی در اقتصاد کشور کنترل شود، اما به مرور زمان آثار منفی آن نیز در اقتصاد کشور مشاهده و تشدید شد. از جمله مهم‌ترین آثار منفی اجرای فاز نخست قانون هدفمندی، می‌توان به افزایش قیمت‌ها، افزایش هزینه‌های تولید، کاهش توان تولیدی کشور، افزایش نرخ ارز، افزایش بیکاری ناشی از تعطیلی برخی واحدهای تولیدی و کاهش قدرت خرید مردم اشاره کرد. افزایش قیمت‌ها و افزایش نرخ ارز بیش از سایر آثار منفی اجرای فاز نخست در اقتصاد کشور برای عموم جامعه، مشاهده شده است. برای مثال، بر اساس اعلام رسمی بانک مرکزی، نرخ تورم از ۱۲/۴ درصد در سال ۱۳۸۹ به ۲۱/۵ درصد در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. روند صعودی تورم در سال ۱۳۹۱ نیز ادامه داشته و به بالای ۳۰ درصد و در سال ۱۳۹۲ به ۳۸/۴ درصد رسیده است. این موضوع در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است. البته، باید توجه داشت که تحریم‌های اقتصادی عاملی بوده که بر شدت آثار منفی اجرای فاز نخست افزوده است.

نمودار ۱. روند نرخ تورم بعد از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

بر اساس اعلام رسمی
بانک مرکزی، نرخ
تورم از ۱۲/۴ درصد
در سال ۱۳۸۹ به
۲۱/۵ درصد در سال
۱۳۹۰ و در سال
۱۳۹۲ نیز به ۳۸/۴
درصد رسیده است

*آمار سال ۱۳۹۲ تا دی است.

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

اجرای مرحله نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در کنار شرایط تحریمی حاکم بر اقتصاد کشور، نه تنها افزایش قیمت کالاها و خدمات را در بخش مصرفی به دنبال داشته، بلکه آثار متفاوتی بر هزینه‌های دهک‌های مختلف داشته است. اجرای مرحله نخست قانون، موجب شده فشار هزینه‌ای بیشتری بر دهک‌های پایین جامعه در مقایسه با دهک‌های بالای جامعه تحمیل شود. در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود، در سال‌های اول و دوم بعد از اجرای قانون، یعنی سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱، افزایش هزینه‌های زندگی برای دهک‌های پایین درآمدی در مقایسه با دهک‌های بالا بیشتر بوده است. از این رو، استنباط می‌شود علاوه بر آثار تورمی اجرای مرحله نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کل جامعه، آثار تورمی بر دهک‌های پایین جامعه ناشی از اجرای قانون در مقایسه با دهک‌های بالای جامعه شدیدتر بوده باشد. به بیان دیگر، اجرای قانون فشار تورمی بیشتری بر دهک‌های پایین جامعه در مقایسه با دهک‌های بالای جامعه وارد کرده و اجرای آن، رفاه دهک‌های پایین جامعه را بیشتر کاهش داده است.

جدول ۱. رشد هزینه‌ها برای دهک‌های مختلف خانوارهای شهری

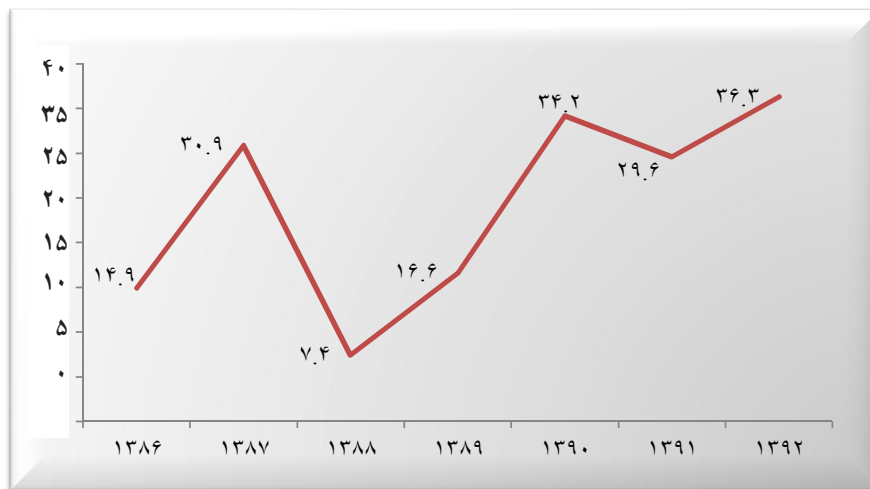
دهک‌ها	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
اول	۷/۹۴	۱۵/۰۰	۳۱/۲۷	۲۰/۵۶
دوم	۸/۵۹	۱۳/۹۶	۲۸/۲۹	۲۱/۶۰
سوم	۷/۶۷	۱۴/۸۲	۲۵/۰۴	۲۳/۱۰
چهارم	۷/۱۳	۱۵/۳۵	۲۴/۰۸	۲۲/۱۹
پنجم	۷/۳۲	۱۵/۵۶	۲۳/۴۴	۲۱/۰۰
ششم	۸/۹۴	۱۴/۶۵	۲۱/۹۳	۲۱/۳۷
هفتم	۹/۲۵	۱۴/۱۸	۲۱/۶۲	۲۲/۴۰
هشتم	۱۰/۲۳	۱۲/۶۷	۲۱/۷۷	۲۲/۹۸
نهم	۹/۶۹	۱۲/۴۳	۲۱/۵۲	۲۲/۶۱
دهم	۱۳/۰۲	۵/۷۶	۲۲/۳۸	۳۰/۳۶

مأخذ: مرکز آمار ایران.

اجرای مرحله نخست قانون هدفمند کردن یارانه در کنار شرایط اقتصادی کشور، علاوه بر افزایش قیمت کالاها و خدمات، افزایش قیمت در بخش تولید را نیز موجب شده است. شاخص

قیمت تولید در سال ۱۳۸۸ برابر با ۱۸۱/۱ واحد بوده که در سال اجرای قانون به ۲۱۱/۲ واحد افزایش یافته است. در سال بعد از اجرای قانون، این شاخص با رشد ۳۴/۲ درصدی به ۲۸۳/۵ واحد افزایش یافت. در سال دوم اجرای قانون نیز همچنان شاخص قیمت تولید افزایش یافت و به ۳۶۷/۴ واحد رسید. در نهایت و در دی ۱۳۹۲، شاخص مزبور به ۵۰۴/۱ واحد رسید. از این رو، مشاهده می‌شود، اجرای مرحله نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، فشار تورمی قابل توجه و حتی بیشتری بر بخش تولید در مقایسه با بخش مصرف وارد کرده است. این امر به معنای افزایش هزینه‌های تولید بوده و توان رقابتی بخش تولید کشور را به شدت تضعیف کرده است. نتیجه چنین شرایطی، تعطیلی برخی از واحدهای تولید، نیمه تعطیل شدن برخی دیگر و کاهش سود بیشتر واحدهای تولیدی در مقایسه با دوره قبل از اجرای قانون بوده است. در واقع، شرایط رکودی حاکم بر اقتصاد کشور، نتیجه نهایی فشار تورمی شدید بر بخش تولید کشور بوده است (نمودار شماره ۲).

نمودار ۲. وضعیت تورم بخش تولید قبل و بعد از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

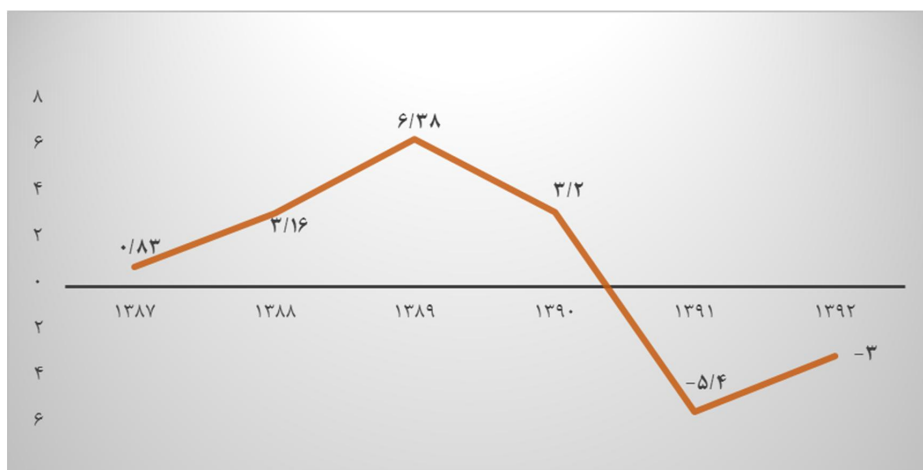

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

افزایش هزینه‌های تولید به واسطه حذف یارانه‌ها و افزایش نرخ ارز در کنار فشارهای وارد شده از ناحیه تحریم، باعث شد نرخ رشد اقتصادی بعد از اجرای مرحله نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها کاهش قابل توجهی یابد. همان طور که در نمودار شماره ۳ مشاهده

می‌شود، بعد از سال ۱۳۸۹ که هزینه‌های تولید افزایش قابل توجهی یافت، نرخ رشد اقتصادی نیز کاهش یافته و به $-۵/۴$ درصد در سال ۱۳۹۱ و با کمی بهبود به -۳ درصد در سال ۱۳۹۲ رسید.

نمودار ۳. روند نرخ رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار طی دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۹۲

* نرخ رشد سال ۱۳۹۲ تخمین مؤسسه اکونومیست (گزارش فوریه) است.
مأخذ: مرکز آمار ایران.

نکته قابل توجه اینکه، دلیل عمده اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، بالابودن مصرف انرژی و پایین بودن قیمت‌های واقعی و فناوری تولید بود. از این رو، دولت تصمیم داشت با اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و افزایش قیمت حامل‌های انرژی، مصرف انرژی را در کشور کاهش دهد، قیمت‌های واقعی را بهبود بخشد و فناوری تولید را ارتقا دهد، اما آنچه در عمل رخ داد، عدم کاهش مصرف انرژی در کشور بود و می‌توان گفت اجرای این قانون در رسیدن به هدف اصلی خود با شکست مواجه شد. در جدول شماره ۲، ملاحظه می‌شود که به رغم بالارفتن قابل توجه قیمت‌های واقعی بعد از اجرای فاز نخست هدفمند کردن یارانه‌ها (عموماً)، مصرف حامل‌های انرژی کاهش نیافته و تنها برای برخی حامل‌ها رشد مصرف تا حدودی کاهش یافته است. بنابراین، اجرای فاز نخست قانون یادشده، اثر چندانی بر کاهش مصرف حامل‌های انرژی نداشته است.

جدول ۲. وضعیت رشد قیمت‌های اسمی و واقعی حامل‌های انرژی در دوره قبل و بعد از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

سال	قیمت اسمی (ریال)	رشد قیمت اسمی (درصد)	قیمت واقعی* (ریال)	رشد قیمت واقعی (درصد)	رشد مصرف (درصد)
بنزین					
۱۳۸۱	۵۰۰	+۱۱/۱۱	۶۶۶/۷	-۴	۱۰
۱۳۸۸	۱۰۰۰	۰	۴۹۲/۶	-۹/۷۱	-۳/۱۴
۱۳۸۹	۴۰۰۰	۳۰۰	۳۰۶۷/۵	+۵۲۲/۷	-۵/۴
۱۳۹۰	۷۰۰۰	۷۵	۲۵۲۵/۳	-۱۷/۶۷	-۲/۲۸
۱۳۹۱	۷۰۰۰	۰	۱۹۳۵/۳	-۲۳/۳۶	۶/۶
نفت گاز					
۱۳۸۱	۱۳۰	۸/۳۳	۱۷۳/۳	-۶/۴۲	۲/۴
۱۳۸۸	۱۶۵	۰	۸۱/۳	-۹/۶۷	۴/۲۵
۱۳۸۹	۳۵۰۰	۲۰۲۱/۲۱	۱۵۳۳/۷	+۱۷۸۶/۵	۰/۴۲
۱۳۹۰	۳۵۰۰	۰	۱۲۶۲/۶	-۱۷/۷	۰/۸۳
۱۳۹۱	۳۵۰۰	۰	۹۶۷/۵	-۲۳/۴	
برق					
۱۳۸۴	۱۵۲/۱	۰/۶۶	۱۳۷/۸	-۸/۸	+۴/۴۸
۱۳۸۸	۱۶۵	-۵/۳۴	۸۱/۳	-۱۴/۵۱	+۴/۸۳
۱۳۸۹	۲۰۸/۷	۲۶/۴۸	۹۱/۵	۱۲/۵۵	+۸/۰۵
۱۳۹۰	۴۰۹/۵	۹۶/۲۱	۱۴۷/۷	۶۱/۴۲	+۱/۸۳
۱۳۹۱	۴۰۹/۵	۰	۱۱۱/۲	-۲۴/۷۱	
گاز طبیعی					
۱۳۸۱	۵۴/۸	۱۱/۶۱	۷۳/۱	-۳/۵۶	
۱۳۸۸	۱۰۴/۵	۱/۵۵	۵۱/۵	-۸/۲	+۹/۳۵
۱۳۸۹	۱۲۰۰	۱۰۴۸/۳	۵۲۶/۳	+۹۲۱/۹	+۷/۷۳
۱۳۹۰	۱۲۰۰	۰	۴۰۴/۹	-۲۳/۰۷	+۱۶/۴۸
۱۳۹۱	۱۲۰۰	۰	۳۳۱/۷	-۱۸/۰۸	

* برای محاسبه قیمت واقعی از شاخص قیمت مصرف کننده (۱۳۸۳=۱۰۰) استفاده شده است.

مأخذ: محاسبات محقق بر اساس آمار ترازنامه انرژی ۱۳۹۰.

اجرای مرحله نخست قانون، موجب شده فشار هزینه‌ای بیشتری بر دهک‌های پایین جامعه در مقایسه با دهک‌های بالای جامعه تحمیل شود

نکته دیگری که در ارزیابی آثار اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها مغفول مانده، بحث میزان دستیابی به اهدافی مانند افزایش بهره‌وری و بهبود فناوری است. در واقع، از جمله اهدافی که برای اجرای طرح بیان می‌شد، افزایش بهره‌وری و بهبود فناوری در راستای به کارگیری فناوری‌ها و فرایندهایی با مصرف کم انرژی بود. این در حالی است که تنها در بخش مصرف خانگی انرژی شاهد کاهش مصرف بوده‌ایم. در سایر بخش‌ها و به خصوص بخش‌های تولیدی، تغییر خاصی نه در بحث فناوری‌های مورد استفاده برای تولید و نه در بحث انرژی‌بری کالاهای تولیدی رخ نداده است. محصولات الکترونیکی و خودروها عموماً با همان استانداردهای سوختی ساخته می‌شوند که پیش از اجرای طرح نیز ساخته می‌شدند. فرایند تولید نیز بر همان فناوری که پیش از اجرای قانون مورد استفاده قرار می‌گرفته است، تأکید دارد. بنابراین، از این به بعد نیز نتیجه قابل قبولی از اجرای مرحله نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها حاصل نخواهد شد.

علاوه بر اینها باید توجه داشت که اجرای مرحله نخست قانون، کسری بودجه قابل توجهی را بر دولت تحمیل کرد. بر اساس گزارش سازمان هدفمند کردن یارانه‌ها و وزارت امور اقتصادی و دارایی، کل درآمد حاصل از افزایش قیمت کالاها و خدمات مشمول قانون در سال ۱۳۹۱ برابر با ۳۰/۲ هزار میلیارد تومان بوده است. بر اساس قانون بودجه سال ۱۳۹۲، پیش‌بینی شده است درآمد حاصل از محل افزایش قیمت‌ها، برابر با ۳۸/۸ هزار میلیارد تومان باشد. این رقم در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ برابر با ۵۱/۹ هزار میلیارد تومان پیش‌بینی شده است. در سوی مقابل، تنها اگر پرداخت یارانه نقدی توسط دولت به خانوارها را لحاظ کنیم، میزان پرداخت یارانه نقدی در سال ۱۳۹۱ برابر با ۴۱/۳ هزار میلیارد تومان بوده است. با مقایسه میزان درآمد حاصل از افزایش قیمت‌ها و پرداخت نقدی، مشاهده می‌شود دولت با کسری بودجه بیش از ۱۱ هزار میلیارد تومانی در سال ۱۳۹۱ مواجه بود که این کسری را از طریق استقراض از بانک مرکزی، برداشت از محل فروش نفت خام صادراتی، برداشت از محل بودجه عمومی برای هدفمند کردن یارانه‌ها، برداشت از حساب بانک‌ها، برداشت از حساب ذخیره ارزی و فروش ارز به قیمت آزاد تأمین کرد که باعث بروز مشکلات و تنش‌های زیادی در اقتصاد کشور از جمله بی‌اعتمادی نظام بانکی، افزایش نقدینگی، افزایش تورم و مواردی از این دست شد. از این رو، مشاهده می‌شود اجرای مرحله نخست هدفمند کردن یارانه‌ها، تشدید کسری بودجه و تحمیل بار مالی جدید را بر دولت به دنبال داشته است.

چشم‌انداز ۱۳۹۳

بررسی عملکرد قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در قالب شاخص‌های مختلف مانند افزایش قیمت‌ها، میزان مصرف حامل‌های انرژی، تورم در بخش مصرف و تولید، افزایش نرخ ارز

و همچنین کسری بودجه دولت نشان می‌دهد، نتایج حاصل از اجرای مرحله نخست قانون با پیش‌بینی‌های انجام‌شده اختلاف فاحش دارد. افزایش قیمت حامل‌های انرژی، نه تنها موجب کاهش در مصرف حامل‌های انرژی نشده، بلکه هزینه‌های قابل توجهی بر خانوارها و اقتصاد تحمیل کرده است. با وجود این، انتظار می‌رود با بهبود نسبی اقتصاد در چند ماه پایانی سال ۱۳۹۲، در سال ۱۳۹۳ کمی از اثرات منفی اجرای مرحله اول کاسته شود و شاهد بهبود نسبی رشد اقتصادی و کاهش نسبی نرخ تورم باشیم. از طرفی، با توجه به کسری قابل توجه در پرداخت یارانه نقدی مرحله نخست قانون هدفمندکردن یارانه‌ها انتظار می‌رود دولت در سال ۱۳۹۳ در خصوص افراد مشمول دریافت یارانه نقدی تجدید نظر و از این طریق، کسری مرحله نخست را جبران کند.

نکته مهمی که وجود دارد، اجرای فاز دوم قانون هدفمندکردن یارانه‌ها در سال ۱۳۹۳ است. با توجه به مصوبه مجلس برای اجرای مرحله دوم و تأکید دولت بر اجرای مرحله دوم، این مرحله در سال آتی اجرا خواهد شد. اجرای این طرح همان اثراتی را در پی خواهد داشت که اجرای مرحله نخست در بر داشت: افزایش تورم، کاهش رشد اقتصادی، افزایش هزینه‌ها و کاهش قدرت خرید خانوارها. توانایی دولت تنها در مقدار اثرات منفی مؤثر خواهد بود و این گونه نخواهد بود که اثرات منفی یادشده به طور کامل منتفی شود. البته، باید توجه داشت اگر مذاکرات هسته‌ای به توافق نهایی منجر نشود و بر تحریم‌ها افزوده شود، اثرات منفی اجرای فاز دوم شدت خواهد گرفت.